

הדפני עמנואל

יוני 1990

הקונסנסוס בשמאל הישראלי הוא שהכיבוש משחית, בלתי-מוסרי והרסני לחברה הישראלית. הוויכוח הוא בנוגע לדרך שיש לנקוט לאור עמדה זו. בקרב אנשי השמאל עדיין רווחת העמדה שיש לקחת חלק בדיכוי ההתקוממות והמרי בשטחים הכבושים; לקחת חלק מפני שדווקא האנשים המוסריים, המתנגדים לכיבוש, צריכים להיות שם. כך יוכלו למנוע מעשי עוול ולהפחית ככל האפשר את זוועות הכיבוש, ולו במחיר ה"התלכלכות" האישית שבהשתתפות במנגנון הדיכוי. דפים אלה מוקדשים לבחינת תקפותה של העמדה הזאת – האם במציאות היומיומית בשטחים אפשר לממש, ולו במעט, את הכוונות הטובות האלה; וגם אילו היתה דרך זו מאפשרת "לנקות" את הכיבוש מחריגים וממעשי-עוול קיצוניים או לפחות להפחית את מספרם, האם אז מוצדק היה לקחת בו חלק; או שמא, בניגוד לרצונם הטוב של המחזיקים בה, היא משרתת את המשך הכיבוש.

"לפי דעתי, תנאי הכרחי (ואך לא מספיק) להפיכת מעורבות לפעילה, הוא נכונות לשלם מחיר עבור העמדה הנקוטה. נכונות זו לשלם מחיר היא אשר מבחינה בין העמדה שאדם שומר לעצמו בינו לבינו ובין העמדה שבה הוא נוקט ושלמענה הוא מוכן לעשות." אמיל גרינצוויג ז"ל

אלכס ליבק

"לסרב או לא לסרב – זוהי בעיה ישראלית ולא פלסטינית"

תמונות מיום אחד של כיבוש בבית-סחור
שלמה סלוצקי

בעוד כמה שנים, עדיין בימינו אנו, תקום מדינה פלסטינית כזאת או אחרת לצידה של מדינת ישראל, והצעירים זורקי האבנים של היום יספרו לבניהם על תקופת מלחמת העצמאות-האינתיפאדה, אותן שנים שבאו בעקבות שנות ההבלגה הארוכות שבין 67 לדצמבר 87. בסיפורי האבות לבנים, בציזבטים ובמסכת יום העצמאות לפלסטין, אנחנו הישראלים נופיע כתערובת של האנגלים והערבים בסיפורי הגבורה שלנו, כולנו עיסה אחת, כפי שאצלנו יש בהיסטוריה "אנגלים", "ערבים" או "גרמנים", ואיש מאתנו אינו מזכיר כלל את התלבטויותיהם המוסריות של כמה חיילים בריטים שהיו קצת יותר נחמדים מחבריהם, ונהגו ביתר עדינות בניצולי השואה שהשיבו לאגניית המעפילים ושלחו הרחק מחופי ארץ ישראל.

כל חייל הוא חייל כובש, ומנקודת הראות שלנו כל החיילים מייצגים את אותו הדבר. נכון שבכל כמה חודשים מישהו מאתנו נתקל במעשה שמוכיח בפועל שיש חיילים ישראלים שמנסים להתנהג אחרת, אבל ככל שעובר הזמן, ההתנהגות של כולם הופכת לדומה...

בגלל היותה של בית-סחור עיירה שהאוכלוסיה בה נוצרית ברובה (90% מכלל התושבים; לעומת אוכלוסיית השטחים, שהיא מוסלמית ברובה), קרבתה לירושלים ונתונים ייחודיים נוספים, האמינו התושבים שיזכו במידה כלשהי של "טיפול מיוחד" – בשל רגישותו של הציבור הישראלי לגבי הנוצרים במערב כולו. יש לשער ולקוות, שלא מתוך מחשבה אנליטית עמוקה הגיע מי שהגיע בקרב מקבלי ההחלטות בישראל למסקנה שיש צורך ב"טיפול מיוחד" דווקא מהסוג המסוים שבו זכתה בית-סחור בשנה האחרונה. טיפול זה הוא שהביא את העיירה לכותרות בעולם כולו, בתור דוגמה חיה לשימוש שעושים הישראלים באמצעים ציניים כמו גבייה כפויה של מס-הכנסה הבא לקיים את מכונת הכיבוש כדרך נוספת לענישה והגברת השליטה באוכלוסיה.

ביקור בבית-סחור ביום של חול, בשבוע שבמקרה לא היו בו הרוגים מאש כוחות הביטחון הישראליים, בתקופת "רגיעה יחסית" באינתיפאדה הפרטית של אותה עיירה נוצרית הסמוכה לבית-לחם, מאפשר לנו להציץ הצצה

חסופה, מבפנים, בקהילה החיה תחת שלטון כיבוש, קהילה גאה תחת כיבוש שספק אם יש עדיין מי שגאים בו.

לגמרי במקרה הופיע למחרת ביקורנו בבית-סחור דו"ח מיוחד של המרכז למידע "בצלם" על "עמדות צה"ל בבתים פרטיים", וממנו יכולנו ללמוד עד כמה מה שראינו בבית-סחור אינו אלא חלק משיטה ההולכת ומתגבשת בשטח אף שאין עומדת מאחוריה מחשבה אסטרטגית רשמית. הבתים והשטחים שנתפסו בבית-סחור גודדו והפכו לבסיס צבאי המשרת את צה"ל, ונאסר על התושבים המקומיים להיכנס לשם, דבר שמקשה מאוד את התנועה בתוך האזור המאוכלס, שיש בו גם בנייני ציבור וכנסיות. שטחים חקלאיים של שש משפחות נתפסו אף הם. צה"ל יישר את הקרקע בעילות מרובה והוא משתמש בה לצרכיו.

מדובר בבסיס צבאי, אבל החיילים מתנהגים כאילו היו במוצב מרוחק שלעולם לא מגיע אליו מפקד לבדוק כללי משמעת. כתובות מסוגים שונים נצבעו על קירות האבן החיצוניים של הבניינים שהפכו למפקדות, החיילים מתקלחים

ערומים מול פני האומה הפלסטינית ללא בושה ואף בהתרסה. רבות העדויות על מקרים שבהם חיילים המסיירים בעיירה ונשקם עליהם התקברו לבחורות מקומיות והוציאו מולן לראווה את אבר מינם, בתוספת ניבול פה. תושבי בית-סחור כבר הספיקו להתרגל לנוכחותם של החיילים הישראלים בעיירה, אבל עם הרעשים, היריות, הרימונים ופצצות התאורה שכל קבוצת חיילים חדשה המגיעה למקום מפעילה בתקופה האחרונה, פעם בשבועיים – עדיין לא השלימו.

אנחנו מטיילים בעיירה ומגיעים לבניין העומד סמוך מאוד לשטח שנתפס. בנייתו נעצרה מאז הוצב שם הבסיס הצבאי. "בכל פעם שנכנסים להמשיך בעבודות הבנייה, החיילים מתחילים לזרוק עלינו אבנים ולאיים באופן שלא מותיר לנו ברירה, אלא להפסיק את העבודה. כשאנחנו פונים למימשל ומתלוננים, נאמר לנו: 'לכו לבנות, אין שום צו שאוסר עליכם זאת'. צו או לא צו, החיילים ממשיכים לזרוק עלינו אבנים, וחוזר חלילה, כאילו בעצם הם צוחקים עלינו". בסיוור בבית הנבנה אפשר לראות שיש לבית שימוש חדש. הוא נהפך

אלכס ליבק

של "האיש ברחוב". גם אלה וגם אלה מאמינים ששאלת הסירוב היא דילמה ישראלית מעיקרה, אבל הפעילים סוברים ש"יש הערכה מיוחדת לישראלים שמתנגדים להשתתף בפעולות הדיכוי ומוכיחים בזאת את הכרתם בזכויות הלגיטימיות של העם הפלסטיני", ואילו אתרים אומרים בבירור: "היינו מעדיפים שבכלל לא תהיו פה, אבל ודאי שאיננו מזוכיסטים, ותמיד נעדיף שלא חיילים סדיסטיים הם אלה שנפגוש ביומיום..."

כבר עמדנו לצאת מבית-סחור, בשעה האחרונה של אור יום. ממרחק של כמה מאות מטרים, מכיוון המחנה הצבאי הקיים שם זה שנים, הגיחה מחלקה של חיילים צעירים וחסונים, ורצה ריצת מד"ס לעבר מרכז בית-סחור - עם נשק, מחסניות, לבושים מכנסיים צבאיים וגופיות. איש מהתושבים לא יסתובב בעירה בשעות אחר-הצהריים בגופייה, ואף-על-פי שהמחלקה נשלחה לריצת הכושר הזאת ברחובות העיר - ששבתה באותה עת בהוראת המפקדה המאוחדת - רק לשם הפגנת "נוכחות", היה בתמונה זו של החיילים הרצים בכתפיים ערומות מעין מעשה תועבה בציבור, לפחות בעיניו של המבקר.

העדרן של החולצות הצבאיות הציג לעינינו אי-אחידות מפתיעה, גופיות בשלל צבעים וצורות. תפסה את עינינו גופיה הנושאת שם בערבית, עברית ואנגלית, כתובת מוכרת לנו, בתוך הסמל המשולש של הארגון "ניצני שלום" - ארגון הפועל ליצירת דיאלוג ערבי-יהודי מזה יותר מעשר שנים. נוכחותו של אותו חייל צעיר ומתנשף, הנושא על גופו מסר הפגנתי של אחווה, הפתיעה אותנו והוסיפה לנופך הסוריאליסטי של המעמד כולו, אך נראה שלא משכה כלל את תשומת-לבם של מלווינו המקומיים. הם ראו בסמלו של ארגון "ניצני שלום" סמל אחד בין רבים מסוג "אחרי לצנחנים", "גולני", או "גבעתי". לא ברור כיצד יקבלו מחר בבית-סחור את אנשי "ניצני שלום" כאשר יבואו באותן גופיות להפגין שם נגד הכיבוש בשטחים.

רודף שלום

פני חיילים "רעים", מעוניינים שאנשי מחנה השלום יהיו השליטים עליהם, בלית ברירה? אני מקבל תשובה: "החיילים שאנחנו מעדיפים הם אלה שיצאו מכאן ולא יחזרו. כל חייל הוא חייל כובש, ומנקודת הראות שלנו כל החיילים מייצגים את אותו הדבר. נכון שבכל כמה חודשים משהו מאתנו נתקל במעשה שמוכיח בפועל שיש חיילים ישראלים שמנסים להתנהג אחרת, אבל ככל שעובר הזמן, ההתנהגות של כולם הופכת לדומה... מדי פעם באמצע פעולה של הצבא אתה שומע חיילים - בדרך כלל מבוגרים יותר - שאומרים לך באנגלית או בערבית: 'אני מתנצל, אין לי ברירה, אני מקבל פקודות...' אבל בפועל הם מקיימים את הפקודות האלה כמו כולם. לא מזמן שמעתי קצין ישראלי שחייליו התעללו בתושבים, כנראה, לא בפקודתו, שפלט בקול רם מול התושבים משהו כמו 'אני מתבייש בחיילים שלי, ובצבא שיש לו חיילים כאלה...' אבל את הנזקים ברכוש הוא לא יכול להחזיר, וכנגד ההשפלה שעברנו, הוא לא יכול לעשות שום דבר מלבד לבקש סליחה, וגם זו לא פורמלית."

אבל אין זו התשובה היחידה, ונשמעות תגובות שונות. עמדתם של האנשים המעורבים ופעילים יותר מבחינה פוליטית שונה מעמדתו

למחנה ציבורית של החיילים; נראה שברוב אנינותם הם מעדיפים להתרחק ממקום הלינה שלהם ומהמחאות הצבאיות הסמוכות לו, ולעשות את צרכיהם בבניין הנבנה, הסמוך אף הוא לבית מגורים - אבל של תושבים מקומיים. לא מפתיע אפוא לשמוע מפיו של תושב בית-סחור, בשיחה אשר ראשיתה על זוועות הימים שבחיים תחת עול הכיבוש הישראלי, את הדברים הבאים. סמיר: "אם שיש חיילים פורצים אלי הביתה, מכים, הורסים מכל הבא ליד, משפילים אותי כגבר וכראש משפחה ומתנהגים בגסות וחוצפה כלפי הנשים, אפילו אחד החיילים יהיה קורקטי ויישאר בצד בזמן ההתרחשות, אני אדווח אל שיש חיילים ועל ההרס שעשו ועל אי-הצדק שבדבר. כפי שלילדים זורקי האבנים אין שום אפשרות לדעת מהן נטיותיו הפוליטיות של החייל שאליו הם מכוונים את האבן. חייל הוא חייל, וכל עוד הוא במדים, כל מה שאני רוצה הוא שיצא מכאן, שיצא מביתי..."

כפי שלילדים זורקי האבנים אין שום אפשרות לדעת מהן נטיותיו הפוליטיות של החייל שאליו הם מכוונים את האבן. חייל הוא חייל, וכל עוד הוא במדים, כל מה שאני רוצה הוא שיצא מכאן, שיצא מביתי...

רודף שלום

ועוד הם אומרים: "לא ייתכן שכל קבוצת חיילים חדשה המגיעה אלינו תציב כללי משחק חדשים, המנוגדים לסיכומים שהגענו אליהם בעבר עם הקצינים מהיחידות הקודמות ועם הדרגים הגבוהים במימשל. דרשנו כבר בעבר שכל חייל שמגיע לכאן יקבל הוראות מפורטות על הסיכומים והכללים שעל-פיהם יש לנהוג כאן. כל שבועיים אנחנו מקבלים קבוצה חדשה ולא יודעים מה יהיה טיבה, ועד כמה יהיה עלינו לסבול בשבועות הקרובים..." מן נסיון עצוב להתמקח במסגרת השיטה הקיימת.

האם צריך להבין מן הדברים האלה שתושבי בית-סחור, המעדיפים כמובן חיילים "טובים" על

חווירה וביטא

עדויות ממשפטו של אל"מ יהודה מאיר על אירועי חווירה וביטא

סא"ל א.:

"כשהכפר היה בעוצר, הגעתי עם הרשימה של השמות [של מבוקשי השב"כ]. מסרנו את הרשימה לקצין של המינהל האזרחי, שקרא למוכתר. המוכתר, עם שלושה אנשים, התחיל להוציא את האנשים המבוקשים ולהביא אותם אלינו. האנשים נאספו, ועם האוטובוס התחילו להוריד אותם לחלק התחתון של הכפר. השעה היתה לקראת ערב ואז אל"מ מאיר פנה אלי ואל מייק הרצוג, בנו של הנשיא. הוא אמר לנו: 'אתם למעשה גמרתם את התפקיד פה. לא מתאים לבנו של הנשיא להיות פה.'"

הארץ

סמיר מוחמד חרה סלים חמוס:

"בא, לקחו אותנו מהבית, שמו לנו אזיקים וסתמו לנו פיות. העלו אותנו לאוטובוס והורידו אותנו בשתי קבוצות של שלושה. השכיבו אותנו על הרצפה על הבטן, על כל אחד שלושה חיילים, והכו אותנו. לי נשברה הרגל והיו לי חבלות בכל הגוף, מהצוואר ומטה. כל המכות היו יבשות, ולא ירד לי דם. אחרי המכות התעוררתי במכונית של אח שלי, בדרך לבית-החולים רפידיה. חודש וחצי היה לי גבס. עכשיו קשה לי לעמוד ולעבוד."

חדשות, 2.4.90

סמל עמירם:

"הייתי חייב להשתחרר ולהתפרק, לכן הסתובבתי והכיתי אותם עם הנשק. השארנו אותם על הארץ, הם צעקו, ייללו ובכו. אחד מהם השתחרר והתחיל לברוח לכיוון האוטובוס שבו הובאו המוכים למקום. החיילים ששמרו על האוטובוס חשבו שהוא בורח, והחטיפו לו [...]"

היינו המומים והיה לנו קשה להירדם. ישבנו ודיברנו על זה הרבה זמן. עד היום אינני מסוגל לעכל איך ביצעתי את הדברים הנוראים האלה. זה לא מסתדר לי."

ידיעות אחרונות, 9.4.90

סגן עומרי כוכבא:

"החיילים השתוללו, הכו בעיקר באלות, האלות נשברו, העצירים היו קשורים, תחבנו לפיות צעיפים, היה לנו קשה לשלוט, החיילים הוציאו את תסכולם על התושבים, שלא ניסו לברוח. היה תדריך מפורט: לקשור להם את הידיים והרגליים, לסתום את הפיות עם צעיפים ולשבור ידיים ורגליים, אחר-כך להשאירם בשטח."

הם הספיקו לצעוק, אך בשלב שעזבנו את העצירים, לאחר ההכאה, הם לא היו בהכרה."

צעקות והם התחננו והתעלפו. אני שחררתי אותם. היה אחד שניסה לברוח, אז כמה חברי רדפו אחריו והכו אותו שוב. הוא התעלף על הכביש. אני פחדתי שמישהו יעבור וידרוס אותו, אז הזזתי אותו לצד הכביש. אחר-כך אלדד אמר שזה היה קשה, ושהוא עד היום לא עשה משהו דומה. הלכנו לישון. למחרת היה דבר דומה בחווארה. אני לא ירדתי מהאוטובוס."

התובע: מי היה המפקד הישיר שלך?

שפי: אלדד בן-משה, המ"פ. עומרי כוכבא

היה הסגן שלו.

התובע: כאשר אלדד נתן את הפקודה, לא התעוררו שאלות?

שפי: אנחנו חיילים טובים, חונכנו לבצע פקודות.

התובע: מה אתה זוכר מהשיתה עם האוגדנר?

שפי: אני לא זוכר כלום חוץ מזה שהוא הגיע. זה היה יום שישי בשעה מוקדמת מאוד בבוקר, אולי שש, ואנחנו היינו אחרי לילה ארוך. העירו אותנו כדי לשמוע אותו.

התובע: לא שאלת את עצמך שאלות?

שפי: אני לא אינדיבידואל. עברתי תהליך בשכם. נתקלתי באלימות כדרך חיים. אין לך זמן לשאול את עצמך שאלות. לא חשבתי שיהיה חכם מצידי לצאת למלחמת דון קישוט.

חדשות, 6.4.90

סרן זיו גפן:

"מאיר אמר באותו ערב לאלדד בן-משה, המ"פ: 'אתה עושה ובוכה, יש אנשים מיחידות אחרות שהיו עושים את זה ולא בוכים על העבודה הזאת. אתם בוכים, כי אתם מגודוד הנח"ל, ועשיתם את העבודה הזאת כמו שצריך.'"

חדשות, 2.4.90

קפל כאן

צבא ההגנה לישראל

דאר רשמי

אל:

שם משפחה

שם פרטי

מס'

שכונה

עיר

מיקוד

כל החיים לפנק

שמור על הכושר הגופני

טופס 525-5 מק"ט 441135432

(2-82)

נא לא לקרוע את המעטפה

במעטפה זו עליך להחזיר תשובות/אישור/תל

לאחר שתמלא את הוראות, הוצא את

הלשון המקופלת פנימה, שעליה מופקעת

כחובת היחידה, והדבק אותה על

המעטפה על גבי הכחובת שלך.

אין צורך בגבול.

החזירו את החיילים הביתה!

חוקים שאינם צודקים וכנגד גזילת חירותנו המוסרית.
בחג החירות אני מוותר על חירותי.
דובי, סרבן דיכוי, ישב בפסח בכלא הצבאי

הגבוהה ביותר של כיבוד החוק". ואני מוכן לשלם את המחיר באהבה. בחג החירות הזה אני מוותר על חירותי כדי לזעוק כנגד גזילת חירותו הפיסית של עם שלם, כנגד ביצוע

בחג החירות אני מוותר על חירותי

(מה אומר לבתי)
דובי חיון

יש רגעים שבהם אדם נאלץ לשלם את המחיר על דיבוריו.

אני קורא בעיתונים על "יפי נפש" החוזרים משירות מילואים בשטחים ומבכים את המתרחש, אבל כשמגיע אליהם צו הגיוס בפעם הבאה הם מאשרים אותו חוזרים לשרת. "יורים ובוכים".

באוגוסט שמונים ושמונה, כשמונה חודשים אחרי פרוץ האינתיפאדה, שירתי בג'אבלייה. גם אז התלבטתי אם לשרת או לסרב, ואז הכריעה את הכף המחשבה שאולי בהימצאי שם אוכל למנוע מעשים קיצוניים. לאחר כמה ימים נוכחתי בטעותי. אין אתה יכול לעשות מאומה נגד הזוועות המתרחשות.

לאחר כשבוע וחצי הזדמנה לי אפשרות להשתחרר, ואני קפצתי על המציאה וברחתי משם כל עוד נפשי בי. כמה ימים לאחר-מכן נרצח במכות האני אל האשמי במאחז בג'אבלייה. למרבה הצער, לא הופתעתי. בימים המעטים ששירתי שם ראיתי הכאת עצורים והשפלתם, הכאת ילדים בני עשר, הפחדת ילדים ועוד כהנה וכהנה. משהונפה האלה, היא ממשיכה ומכה בלי הבחנה, והרג במכות הוא פועל יוצא מכך.

את שראיתי במו עיני ראו ורואים אלפי חיילים המשרתים בשטחים, אנשי ימין ואנשי שמאל העומדים יחד ומאבדים אט-אט את צלם האנוש, את חירותם המוסרית, במונעם חירות פיסית מעם אחר.

כשקראתי את מאמרו של יהודה יערי "מה אענה לבני", שהתפרסם ב"הקיבוץ", הסכמתי אתו בכול פרט לדבר אחד: אסור לוותר ולרדת מהארץ מעין "ירידה נפשית". לבתי אענה שאסור לשתוק וצריך לזעוק, אפילו במחיר הישיבה בכלא. יהיו בוודאי מי שישאלו אותי: "האם אתה מסיף להתחמקות או להפרת-חוק?" תשובתי לקוחה מציטוט קצר מתוך "מכתב מכלא בירמינגהם" של מארטין לותר קינג (1964):

"אינני מסיף להתחמקות או להפרת-חוק כפי שמסיף להם הברדלן והקנאי. דבר זה יוליך לאנרכיה. אדם השובר חוקים בלתי-צודקים חייב לעשות זאת באופן גלוי, מתוך אהבה ומתוך נכונות לקבל על עצמו עונש. היחיד הפורע את החוק אשר מצפוניו אומר לו שאינו חוק צודק, ואשר מקבל עליו ברצון את עונש הכלא כדי לעורר את מצפון הקהילה כלפי העוולה, מבטא לאמתו של דבר את המידה

מאז ימיה הראשונים של האינתיפאדה נכנסה החברה הישראלית לעידן שבו "פקודות בלתי-חוקיות-בעליל" והפרה בוטה ויומיומית של זכויות אדם וציווי מוסר בסיסיים הפכו לענין שבשיגרה. התנהגותם של חיילי צה"ל, בגיבוי הדרג הפוליטי, כלפי ההתקוממות הפלסטינית העניקה דחיפות רבה לשאלות הקשורות לאחריותו המצפונית והפוליטית של היחיד כאזרח וכחייל. מצד שני סירובם של ישראלים רבים לקחת חלק בפעולות הדיכוי עורר בישראל דיון נוקב על גבולות הציות בחברה דמוקרטית. המחקרים והמסות המכונסים בספר זה בוחנים באורח מעמיק ומקיף את ההיבטים הפוליטיים, הפילוסופיים, המשפטיים, והמוסריים של הסרבנות במדינה דמוקרטית. מיטב הכותבים חברו יחד ליצירת קובץ זה, ובכך תרמו תרומה ייחודית לחשיבה על מהותה ועתידה של התרבות הפוליטית והמוסרית של החברה הישראלית.

יוהר באר, דוד הר, יצחק זמיר, חיים כהן, ישעיהו ליבוביץ, ישי מנוחין, משה נגבי, אביגדור פלדמן, עמוס עוז, איתמר פיטובסקי, יוסף רז

להתקרנף או למחות

- 1-2/6 גבול השלום - פרויקט של אמנים ישראלים ופלסטינים בגבעת חביבה.
5/6 לשיר מול הכלא - על ההר מול כלל 6 (עתלית), בהשתתפות San Fran- cisco Mime Troupe (אורחת פסטיבל ישראל) ואמנים ישראלים.
נפגשים בשעה 18.00 למרגלות ההר.
8/6 מבצע צמיתים של "נשים בשחור" - נפגשים בשעה 13.00 בצומת המקומי (נא לבוא לבושים בשחור).
9/6 הקמת גל-עד לסימון הקו הירוק - על-ידי חברי ואוהדי תנועת "יש גבול" יתקיים בכביש חוצה שומרון.

הצהרת חברי תנועת "יש גבול"

"העם הפלסטיני מתקומם נגד הכיבוש הישראלי בשטחים. יותר מעשרים שנות כיבוש ודיכוי לא בלמו את המאבק הפלסטיני לשחרור לאומי. ההתקוממות בשטחים, ודיכוייה הברוטלי בידי הצבא, מוכיחים בעליל את המחיר הנורא של המשך מצב הכיבוש והעדרו של פתרון מדיני. אנו, חיילי מילואים בצה"ל, מודיעים כי לא נוכל לשאת יותר בנטל השותפות והאחריות להידרדרות מוסרית ופוליטית זו. אנו מכריזים בזה כי נסרב לקחת חלק בדיכוי ההתקוממות והמרי בשטחים הכבושים."

על הצהרה זו חתמו כ-1,500 חיילי מילואים. מתחילת האינתיפדה סירבו מאות מחיילים אלה לקחת חלק במעשי כיבוש ודיכוי. מהם ישבו בכלא הצבאי, עד כה, 110 חיילים; 17 חיילים - 2 תקופות מאסר; 3 חיילים - 3 תקופות מאסר; 2 חיילים - 4 תקופות מאסר; השאר - תקופת מאסר אחת.

הקו הירוק במחק מהמפות בתקוות-שווא שמחיקתו תשנה מציאות פוליטית. אולם עשרים ושלוש שנות כיבוש לא טשטשו את הגבול בין ישראל, שלאזרחיה זכויות, לבין השטחים הכבושים, שתושביהם עדיין לא השיגו את זכויותיהם לביטוי לאומי.
ב-9.6.90 ניפגש בצומת מורשה בשעה 10:30, לשם הקמת גל-עד לסימון הקו הירוק, כדי למחות נגד הכיבוש וכדי להביע את אמונתנו בקו ירוק של שלום בינינו לבין הפלסטינים בעתיד.

הסעות: ירושלים - 09:00 מבנייני האומה; תל-אביב - 10:00 מרחבת היכל התרבות.

דפים אלה, היוצאים מטעמה של "יש גבול", אינם מבטאים בהכרח את הדעות האידיאולוגיות והפוליטיות המקובלות על כלל חברי התנועה, אלא את דעת הכותבים.

עריכת "דפי עמדה": ישי מנחין
השתתפו: אורית הול, דורון וילנר, אמנון כרמון, אורנה לוי, מייק לוי, צבי ניראל
עיצוב כותרת: דוד טרסקובר
עיצוב והפקה: גבול, ירושלים

לתגובות ומכתבים למערכת (לפרסום) - ת"ד 6953, י"ם 91068

אם את/ה רוצה לעזור, או אם ברצונך לקבל מידע נוסף, סיוע משפטי וכדומה, או לרכוש את הפריטים הבאים, אנא פנה/י אלינו.
"על דמוקרטיה וציונות" - (18 ש"ח);
"גבול הציונות" (מהדורה III) - (13 ש"ח);
שני הפרסומים יחד - (23 ש"ח);
"אבא מה אתה עושה בשטחים?" פוסטר בעיצוב האמן דוד טרסקובר - (8 ש"ח);
"הזכות הגדולה לומר לא" חוברת ובה מאמרים המתירחסים לאינתיפאדה - (5 ש"ח);
חולצות "יש גבול" - (18 ש"ח).
(המחירים כוללים 3 ש"ח דמי משלוח)
"יש גבול"

ת"ד 6953, י"ם 91068, טל' 02-250271
ת"ד 4172, ת"א 61041, טל' 03-5131462

"מלוכלכים"

ערות אישית
גדעון סגל

בעיצומו של יום סוער במחנה הפליטים קלטו עיניו של המג"ד שלנו את א', המוכר אצלנו כשמאלן. "עכשיו אני רוצה לראות אותך מרביץ" אמר לו המג"ד, והלך הלאה.

צו הקריאה לשירות-מילואים ברצועת עזה, שהגיע אלי בחדש אפריל 1988, "תפס" אותי בעיצומה של התלבטות ביני לבין עצמי בנושא הסירוב. היה זה חמישה חודשים לאחר תחילת האינתיפאדה, ומדיניות האלות היתה עניין ידוע זה מכבר; תוצאותיה, שמילאו את בתי-החולים בשטחים, מילאו גם לא מעט טורי עיתונים, והידועות הפיחו רוח סירוב אצל רבים. אולם המניעים לסירוב שאותם גלגלתי ביני לבין עצמי היו שייכים למישור אחר. לא על סירוב מתוך אי-רצון לאחוז באֵלָה למל מפגנים חשבתי. ככלות הכול, בשטחים אמנם אפשר לפקוד עלי לאחוז באלה, אך איש לא יוכל לאלץ אותי להניף אותה על אדם, כך סברתי לתומי. לא סירוב כהתנגדות ישירה לפעולות הצבא היה אמור אפוא להניע אותי, אלא סירוב כמחאה חברתית ופוליטית, סירוב כחלק ממהלך החותר תחת הקונסנזוס שביסוד הכיבוש – תחת אותה הקפנה קולקטיבית עם מצב אשר ההרס שהוא מסב לנכבשים חוזר ומחלחל אלינו, הכובשים, וחודר לכל רקמות החיים בישראל (כפי שהיטיב לבטא זאת אז חנן חבר באחד העיתונים).

מועד הגיוס התקרב במהירות; סירוב, בגסיבות הישראליות, הוא כידוע סוגיה סבוכה ולא קלה להכרעה. נוסף על כך, מי שרגיל להיות תמיד עם החברה, ורצוי עם החברה הטובים, לא במהרה יחליף עמדה. לבסוף מצאתי את עצמי בדרך לחאן-יונס.

את מה שראיתי ושמעתי שם העליתי על הכתב.

מחוץ לעיר יש צומת-דרכים, ובשוליו מדרון חול הנוטה בתלילות לעבר ואדי קטן. אל המתלול הזה מובלים צעירים כבני שש-עשרה עד עשרים ושתיים שנתפסו בעיר. ידיהם כבולות מאחורי גבם באזיקי-פלסטיק. הם יושבים בחול החם, גלויים בשמש, ראשם מורכן בדרך-כלל. חייל כבן ארבעים, שאינו מיחידתנו, הקרוי "חוקר", חובט בהם באלה שבידו. הוא חובט בכתף, בקיבורת הזרוע, בברך, באצבעות הידיים. כל חבטה מחלצת מפי המוכה קול צוחה ותחנונים. לכל אחד מהיושבים בחול מקצה ה"חוקר" כעשר חבטות. תוך כדי כך הוא שואל את המוכה שאלות בטון של נזיפה. לא נערך כל רישום, ומיד בגמר ההכאה ה"נחקר" משוחרר לחופשי.

באזור שבו שירתי, חמישה חודשים אחרי תחילת האינתיפאדה, ואחרי הסערה הציבורית (או שמא רק התקשורתית?) בעניין פינות ההכאה שקירותיהן נמרחו בדם, ההנחיות המפורשות היו: להעניש צעירים כבולים באמצעות אלות, ובלבד שלא לגרום חבלות תמידיות.

וכאשר יש מדיניות, יש גם חריגות מהמדיניות. ה"חריגות" הן כנראה כורח-מציאות במנגנון ביצועי גדול. ככלות הכול, זהו מנגנון שפועלים בו בני-אדם, ואלה מועדים לטעות, או לחריגה מנוהל ומפקדה – בשוגג או בזדון, מתוך דחף רגעי או מתוך שיקול-דעת. ה"חריג" הוא אם כן חלק מן המדיניות, כאשר זו מבוזעת בפועל. משמע, שמי ששוותן למדיניות – שותף בהכרח גם ל"חריגים". כמו למשל זה:

אל מחסום צבאי מחוץ לעיר מתקרב קומנדקר. שלושה צעירים מן העיר יושבים בו רכונים. הם מוקפים חיילים, שאחדים מהם חובשים קסדות ובידי כולם אלות. החיילים חובטים בשלושה ללא הרף. לאחר שהקומנדקר עוצר בצומת, הצעירים נגדרים מתוכו לאוהל, והחיילים נעמדים סביבם וממשיכים להנחית בכוח את אלותיהם.

המכים אינם בוררים בחלקי גוף, וצרחות המכים מתערבבות בגידופי המכים. חיילים אחרים צופים במחזה מרחוק. מקץ כמה דקות נפסקת ההכאה ואזיקי הפלסטיק מוקרים. שלושה אנשים חבולים ושבורים, אוספים את עצמם וממדים העירה. אחד מהם אחוז את אמת-ידו המדולדלת בכפו השנייה, אחר לחיו שסועה ולסתו מעוקמת ושמוטה באופן משונה אל הצד.

במשך כל ההכאה ניצב מעל המכים סרן ד., מפקד אחת הפלוגות, אשר מכנה באלחוט את המוכים בשם צופן: "מלוכלכים".

מהו הדבר הגורם למאות אחדות של אזרחים מגויסים לציית ללא ערעור לקצינים מסוגו של ד'? מהו סוד הצלחתו של הצבא, הממיר אצלם קוד גורמטיבי אחד בקוד גורמטיבי אחר בדרך מרחיבות תל-אביב לרחובות חאן-יונס? חלק מהעניין יש לזקוף בוודאי לזכותם של שלושת ימי ההכשרה שקדמו לכניסתנו לשטח. לא פרטי האימון קבעו כאן את ההצלחה, אלא המושגים שנלמדו, והלך-הרוח ששרר שם.

נמוכה, מוצקה ומתולתלת, עניינית וסמכותית – זוהי מדריכת קרב-מגע, המראה לנו עשרים דרכים להמם, לפצוע, לפצפץ עצמות ולהרוג; בידיים ריקות או בעזרת רובה, עם הקת או עם הקנה; בדקירה, בנגיחה, ב"שיסוף" (המונח שלה). זהו חלק מן ההכשרה הבסיסית שלנו לקראת המפגש עם האינתיפאדה.

ככל הידוע לי, איש לא השתמש בכל תקופת המילואים בידע הקטלני שלמדנו אצל המדריכה. לא היה בכך צורך. אבל העיקר הושג על-ידי עצם קיום האימון המוזר הזה. בלי לתת על כך את הדעת אנו נדרכים לקראת מפגשים אלימים המצפים לנו, והאלה שנחתום עליהם באפסנאות נתפסת עתה ככלי הגנה מתון ותמים למדי בהשוואה למה שאולי עוד נזדקק לו בקרוב. חיש-מהר ובבלי-דעת אנו מפגימים במהלכו של האימון דמות חדשה של עצמנו, וסוג חדש, שנעשה לפתע אפשרי ומעשי, של תקשורת עם הזולת.

וכך, מכוח ההנחיות, מכוח המועקה בשל מרדפי-הסמטאות, ובעיקר מתוך הדינמיקה של קבוצת אזרחים שהוטלו למצב לא-מוכר והם פועלים בדפוסים שאחרים הגדירו בשבילם מראש, הפכנו כולנו לשוטרים אלימים, בלי לתת

עזה, דניאל מורדזינסקי; ישראל סאן בע"מ

שרדף בסמטאות אחרי מידי אבנים, לא היתה לו כל שליטה על מה שיעשה בהם בצומת-ההכאות לאחר שייתפסו.

יפיהנפש אצלנו בגדוד הם בנסיגה, ציינתי אז לעצמי. הם מכונסים בתוך עצמם, מתלחשים באוהל על מה שראו או שמעו. לא שהם בעמדת התגוננות – בעצם אין כל עימות על מדיניות ההכאות בגזרתנו. את הטון גותנים כאן אנשים אפורים, ש"עושים את העבודה", מכיוון שהם מאמינים שזה מה שצריך לעשות.

ועוד עניין: בשווי מן השירות שלחתי תיאור מפורט של האירועים לעיתונאי ידוע ולשני אנשי-ציבור בולטים מן הקצה השמאלי של הקשת הפוליטית. לא זכיתי למענה.

כשקבע רבי מנחם-מנדל את מושבו בעיר קוסוב עורר עליו בעיר מחלוקת עזה. הגיעו הדברים לידי כך, שמתנגדיו הלשינו עליו בפני הרשות, והוא נלקח לעבודת הצבא, וכמעט שלא נותרה בו עצם על עצם. כשזכה חזרה, בא להתארח אצלו חסיד אחד, שנתנהל מאוד לשלום רבו, ושאל: "וכי אין חשש שמא, חס ושלום, ייכשל כוח הסבל של הרבי?" החזיר לו רבי מנחם-מנדל: "אגיד לכבודו את האמת. כל זמן שהייתי מרגיש עדיין בי אבר שלם אחד הייתי מפחד מפני רודפי, שהם קשי-עורף, ועזי-פנים. אולם עכשיו, אחרי ששברו את כל עצמותי למען שמו יתברך, ואין בי מתום – למה אירא מפניהם? מה יעשה לי עוד אדם? תודה לאל, ששברו את עצמותי; שבזכותם חזק אני עכשיו יותר מתמיד".

ר' נחמן מברסלב; תרגם והכין לדפוס: דן אלמגור

בין העצורים יש אחד שמחמת התרגשות או מחלה, מתרומם מדי כמה דקות, כבול-ידיים, ומזדקף חלקית כדי להטיל את מימיו. אחד החיילים אינו שבע רצון מן ההתנהגות הזאת, ובבעיטה הוא מטיל אותו אפיים ארצה לתוך החול.

והכאת ילד – היא חריג?

ארבעה חיילים המגיעים אל הצומת מכים שוב בעצורים. אחד מהם משתמש באלת-גומי, ולשני אלה שהיא קת של טוריה. לאחרים אלות-עץ תקניות. הפעם זו הכאה רשמית, ממוסדת, כי תוך כדי ההכאה העצורים נחקרים: האם זרקת אבן, האם הצתת צמיג, וכו'. ילד כבן ארבע-עשרה או חמש עשרה, שנתפס מיידה אבנים, נלקח לפינה מוסתרת ומכים אותו שם באלה.

תאמר חריג? לא. בכיר החיילים באירוע הזה הוא קצין בכיר, ליתר דיוק מפקד הגדוד – זה המופקד על ביצוע המדיניות.

לא השתתפתי בהכאה זו, ולא באחרות. אמנם הייתי משתמש באלה שבידי, אולם רק בעת סכנה או במהלך פיזור הפגנה אלימה – מצבים שלא נקלעתי אליהם. ואף-על-פי-כן הייתי בעצם שותף מלא ופעיל לאירועים מן הסוג המתואר לעיל. מדוע? – משום שהצבא פועל בשטח כמנגנון מתואם פחות או יותר; משום שהשתתפתי במרדפי-הסמטאות אחר מפגינים, אשר בהיתפסם היו מובלים במהירות אל צומת שמחוץ לעיר לצורך ענישה בהכאה; ומשום שבכך נתתי אפוא יד למעשים שאסור לעשותם, ואשר בית-המשפט, אני מניח, היה מעניש את מבצעייהם, לו נידונו לפניו. מהו בעצם ההבדל, לעניין זה, בין זה הדולק אחר נמלטים בסמטאות, וזה הנוהג ברכב המוביל עצורים אל מחוץ לעיר, לבין מי שאוחז באלה ומכה עציר כבול? – לכל אחד מהם תרומה חיונית לביצוע המדיניות המופעלת על-ידי הצבא בשטח. אמנם מעטים היו אלה שביצעו את ההכאות בפועל, אך כולם היו שותפים להן באופן זה או אחר, כי כולם השתייכו לגוף הצבאי אשר אחת מזרועותיו הניפה אלה על עצירים. יתרה מזו, מי

לעצמנו דיך-וחשבון מלא וממצה על המתרחש. מדיניות ההכאות, שבנסיבות אחרות בוודאי היתה מעוררת ויכוחים, זכתה אצלנו לקונסנזוס באותם ימים, ואנו היינו לגוף הומוגני וציינתי, כמו בכל שירות מילואים, ואולי אף יותר. ואולם בתוך המסה ההומוגנית הזאת יש אחדים שמתבלטים, כמו יורם החובש וחבריו.

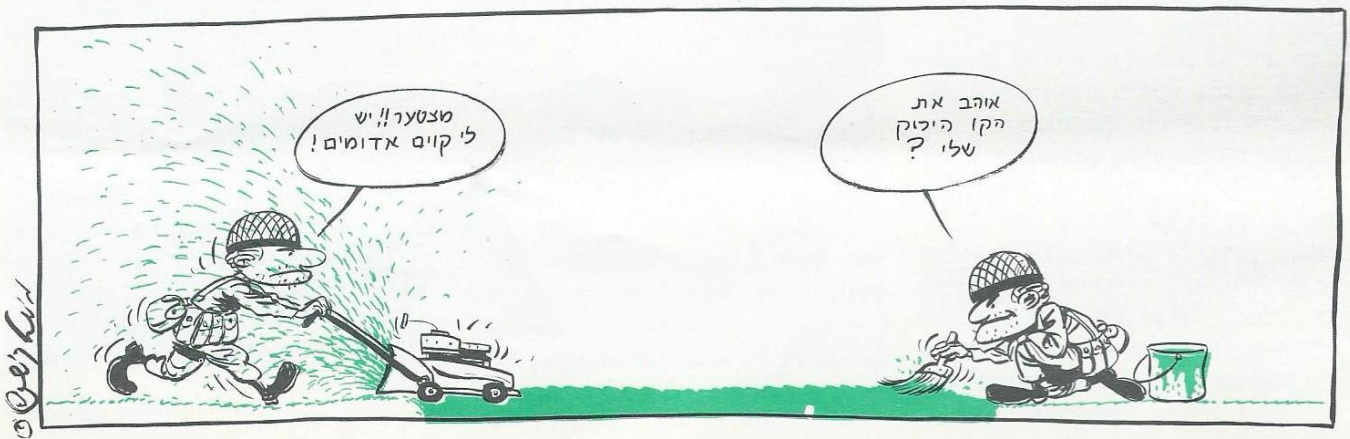
כעשרים עצורים שוכבים במורד הגבעה. ידי כולם מאוזקות, ולרובם העיניים מכוסות בסמרטוט או בנייר טואלט מגולל סביב הראש. לאחדים הופשלה חולצת הטריקו מעבר לראש, כך שהיא מכסה את הפנים. הם שרועים כשגופם כפוף בתנחות שונות ומשונות – זה ראשו מתוח לאחור וחזהו חשוף בשמש, אחר שוכב על צידו, מאובן, שלישי שוכב ומחצית פניו בתוך החול, וכך הלאה; עשרים יצורי אנוש עקודים כבהמות.

מדי כמה דקות ניגש אליהם חייל ומפליא בהם את מכותיו. מכים בברכיים, במרפקים, באשכים, והחבטות קשות במיוחד. העצורים זועקים.

כחלוף הזמן, ומן הסתם בגבור השעמום, נוקט יורם החובש יזמה חדשה. בתיווכו של אחד העצירים הוא מסביר לכולם שעליהם לצעוק בקול: "יורם ראש-העיר של חאן-יונס". העציר המתווך משנן לחבריו את הקריאה עד שתערב לאוזנו של יורם, ולפי אות כולם קוראים במקלה: "יורם ראש-העיר של חאן-יונס". אחד העצורים לא היטיב לקרוא, ויורם, שאולי נעלב, הכה אותו מכות נמרצות.

חריגים, אמרתי קודם. אבל לא תמיד ברור ההבדל בין המדיניות לבין מה שנחשב חריג. אם צומת-הכאות רשמית היא בגדר מדיניות, מה כבר יכול להיות חריג? אולי זהו חריג:

השעות נוקפות, והשמש לא מקלה על העצירים השרועים בחול. כך משקים החיילים את העצירים: חייל עובר מאחד לאחד ובידו בקבוק פלסטיק גדול. על-ידי בעיטה בצלעות הוא מפנה את תשומת לבו של העציר שעניו מכוסות. הלה פוער את פיו כדי לקלוט את זרם המים הנוצק אליו מגורה.

בין ירושלים לרפיה

אמיר אזרחי

בחודש מרס השנה היה לי הכבוד לבלות זמן-מה כחייל מילואים ברפיה. היתה זו טבילת האש הראשונה שלי כחייל אינתיפאדה, ואני מקווה שגם האחרונה.

הימים שם היו לי קשים ביותר, ולא מפני שעשיתי מעשה חריג כלשהו, אלא מפני שמצאתי את עצמי במצב מוזר כל-כך, שונה וסוריאליסטי כל-כך מהמוכר לי, עד שנאלצתי לצבוט את עצמי כדי לדעת שמה שרואות עיניי אמת הוא.

הניגוד בין חיי היומיום שלי – שבהם אני אבא, איש משפחה, פסיכולוג העובד עם ילדים – לבין החיים שם, מרחק שעותיים נסיעה מהבית, המם אותי. חשבתי שאני יודע מה נעשה בשטחים – אבל דבר אחר הוא להיות במקום, לראות ולהריח ולהרגיש במו חושך.

בעיקר הממה אותי התחושה שגועל-הנפש הוא דבר רגיל כל כך, שאין שום דבר מיוחד במצב הקיים, בפחד ובאימה.

הדברים המובאים בזאת נכתבו במשך חופשה קצרה בזמן המילואים. הם נכתבו מתוך רצון להבהיר לעצמי מה קרה לי שם ואיפה הייתי, וכך צריך לקרוא אותם.

והפגז עוצרת, הנהג שולף נייד מקומט שעליו כתב אחד שאלו מימון, מנהל-עבודה מבאר-שבע, שהבחורים האלה הם תפסני-בניין בבאר-שבע, והיתה יציקה, והוא מבקש (בעברית עילגת מלאה שגיאות כתיב, ועל כך אמר מישו שזה בטח זיוף...) שנאפשר להם לבצע לכוכיהם לאחר שעת העוצר. אפשרו להם, והיה מי שאמר שאולי הם בעצם מתכננים איזה משהו, ולך תדע...

דלת נפתחת, מישו מציץ, רואה אותנו, ומיד הדלת נסגרת. תמונת מצב – רפיה, מרס 1990.

איש המימשל הכניס אותנו בסוד העניינים. פה חיים הדפ"רים, ופה הם קצת יותר על רמה, ופה – הוא מצביע על תצלום-האוויר בעזרת עט ההופך בן רגע למקל – היה רצח לפני שבוע, ופה לפני שבועיים, וכאן רוצצו גולגולת במכת גרזן. וכך הוא ממשיך, מוסר לנו את האינפורמציה המזוועה, מלווה בנפנוף המקל שלו.

ובכלל, הוא ממשיך, הרפחים ידועים כדפ"רים, והם גם איטי-תפיסה, וכל הוראה של ראשי האינתיפאדה מגיעה לכאן באיחור ומתבצעת לאחר שבאזורים אחרים כבר "נחים". וכאן עובר הגבול עם מצרים, אשר חתך משפחות, ויש שחומקים בחשכת הלילה מתחת לגדר לבקר את קרוביהם, אבל המצרים פחות רחמנים מאתנו, שם יורים ללא היסוס. וכך עוברים חיהם של הרפחים, בין פטישים לסדנים, ואולי בגלל זה הצטמק ראשם והם הפכו לדפ"רים.

ויש המוכתר-לשעבר, שהחיילים קוראים לו המשת"פ (ושפרושו משתף-פעולה). הוא חי בצמידות למימשל, מוקף גדר וכלבי ענק. אחד מהם מקיף את הבית בנהמות מפחידות ומרבה להשתין תוך נענועי גפיים מאיימות. "החיים שלו שרופים", אמר אחד המילואימנים. "הוא קבור לכל החיים", ציין אחר.

קבוצה של צעירים מחכה לחקירה. הם יושבים בקור הלילה בסוכה ליד המימשל, רכונים סביב מדורה. פתאום יוצא אחד לבוש בגדים אזרחיים וצועק שם. זה שקראו בשמו קס ועומד. בערבית עילגת הוא מצווה לזוז אחורה, הצידה, קדימה. הוא נבדק ואחר-כך מובל פנימה. השאר מחכים. כל הלילה יחכו, בזמנם שולט מישו אחר.

וכך גם במחסום. צעירים מתקרבים ונעמדים. עד שלא יקראו להם, לא יזוזו. יקראו – יבואו. ממושמים, צייתנים, כנועים. במחסום עומד מילואימניק שמן, סיגריה מרושלת, חגור פתוח. בחיים האזרחיים הוא אולי פקיד-בנק, או סוכן-ביטוח וכאן – מלך.

ואני מבט על עצמי, וגם אני שם כמו מלך. אולי אני מופיע בחלומותי של עבדאללה הקטן. קודם הוא רואה את נעלי הגבוהות, ואחר-כך את רגלי, בטני, כתפי. ענק רץ מולו בסמטה... אני רץ כדי לא לחטוף אבן וקללה, והוא פוחד ממני, ובעוד כמה שנים הוא שיטיל עלי את האבן. והחיים בזבל ימשיכו.

אני נזכר בעבדאללה. הלכנו בתוך סמטה צרה ברובע "שבורה", סמטה צרה אחת מני רבות. יש אולי עוד אלף כמותה, ובכולן ריח הביוב הוא אותו הריח ורק קצב זרימת הביוב קצת שונה: באחת תעלה צרה ועמוקה ובאחרת תעלה רחבה ורדודה, באחת זרימה מהירה משתלחת קדימה ובשניה זרוף קלוש.

ועבדאללה הוא ילד כבן שנתיים, אולי שלוש, ופתאום עומדת מולו כיתת חיילים בסיוור רגלי מהיר. מהיר-בוודאי אסור לעמוד, כי אם עומדים, במהרה יגיעו האבנים, ויש אומרים אף שקיות ניילון מלאות בשתן, ואתן הקריאות המשפילות: "אמא שלך מזדיינת, יא מניאק, אני מכין לך אבנים". עבדאללה נצמד אל קיר הבלוקים בצד הסמטה, מבוהל נורא ובוכה, ואז קול מבוהל של אשה קורא מאחד הכוכים: "עבדאללה, עבדאללה תעאל", ואז מגיחה האם, דולקת אחרי עבדאללה ומושכת אותו לתוך כוך הבלוקים, והדלת נסגרת.

סוף סיפור עבדאללה. ואני מספר לבני ששם, ברפיה, חיים ילדים שאין להם חדר ואין להם מיטה ואין להם צעצועים ואין להם ואין להם, ובביתם הם משחקים. "ואתה עזרת להם?" הוא שואל, "ולילד הזה עבדאללה?" ומה אנייד לו...

אחרי שמונה בערב מגיעה שעת העכברושים. אז הם חופשיים לנפשם, הרי להם אין עוצר. הם נעים בחוליות קטנות, מחטטים בפחי האשפה, חולפים בקפיצה מעל תעלות

חן קליסוף

הביוב הפתוחות, המסריחות.

בשעה 19:50 נכנסנו לתוך סמטה, שלושה בחורים הופיעו פתאום מולנו, זיהו אותנו. היה דיון קצר ביניהם: אחד אמר שעדיין אין עוצר ומה יש לפחד, האחרים פחדו, הסתובבו ומיד נעלמו. "האמיץ" פסע מולנו בצעדים מדודים, לא הביט בנו, כאילו אם נראה את מבטו נגלה משהו, עבר אותנו ונעלם. מישו אמר שהיינו צריכים לבדוק אותו, ואחר אמר: "מה אתה רוצה, סתם בן-אדם ועדיין לא עוצר".

אבל העכברושים לא מפחדים מאתנו אחרי שמונה, ודווקא אנחנו חמושים ובידינו אלות ועל ראשינו קסדות.

בשעה 20:45 פגז 404, עמוסה בשישה צעירים, מעיזה לנסוע ברחוב הראשי. הרמת יד

סוף סוף בבית, בשקט. שקט מאוד עכשיו, ובוודאי שקט מאוד גם ברפיה. החברה אולי עכשו מסיימים עכשיו סיור לילי והסמטאות שקטות, ברוב הצריפונים ומבני הבלוקים חסרי-החן כבר כיבו את האור. אולי נשמע בכי תינוק מאחד המבנים, ומאחר בוקעת מוסיקה או אפילו קולות של הטלוויזיה הישראלית.

ואני מנסה למצוא מלים להסביר לבני מה אני עשיתי ברפיה, ואיך ייתכן שכך חיים בני-אדם – והרי "חביב אדם שנברא בצלם", כך אמר לי מילואימניק דתי ששמר על עצור אחד בפתח המימשל, "ואחרי יום שלם של ישיבה קשורת עיניים מותר לתת לו לאכול".

מכתב למריו במחבוש

יזהר סמילנסקי

ובכן, גם אתה, מריו, הלכת למחבוש ובלבד שלא לשרת את ימי המילואים בשטחים.

אני מבין מדוע עשית כך, ושואל עצמי אם לא הייתי עושה כמותך – להיאסר, ולא להיות חייל בתפקידי כובש.

כל מי שאיננו נקרע בין הקריאה למלא חובת חייל בחיל הכיבוש ובין הקריאה למלא חובת אדם ישר לנפשו – או שהוא אדם בלתי שואל שאלות, או שהוא אדם בלתי אנושי: רק הוא והשבת שלו מעל הכול.

אלא שאם יש אולי במחבוש פתרון היגייני לנפשו של חייל אחד, אין בו שום פתרון למצוקה האמיתית – לסתימת הביוב הלאומי.

שעל-כן אסור שלא ללכת היום לשרת בצה"ל, ובצה"ל כפי שהוא. אסור שצה"ל יישאר צבא "חלק", בלי מתעבי הכיבוש בתוכו. ואסור שצה"ל כולו יהיה הצבא "שלהם". ובעיקר, כשלא הצבא הוא האחראי לכיבוש אלא שולחיו המדינאים – ורק הם הכתובת למאבק האישי והציבורי, הפוליטי וההיסטורי.

בראש המדינה עומדת היום הנהגה, מאוחדת כולה בסבלנות גדולה להמשך הכיבוש, בקהות חושים גדולה למוות, להרס ולהשחתה, ובהמתנה אטומה לקץ-הימים – כשיבוא אליהו ויביא את כניעת הערבים, שתיקרא שלום.

שהרי כבר מזמן אפשר היה לצאת מן הכיבוש המיותר והמשחית הזה, ובהישגים הרבה יותר גדולים – אילו היתה ההנהגה הזאת חכמה יותר, אמיצה יותר, ישרה יותר, ובעיקר, מעוניינת בשלום – אלא שהיא לא חכמה, לא אמיצה, לא ישרה, ובעיקר לא מעוניינת אלא בכניעה.

הנהגה המדינית הזו צריך להיאבק. ואם לא בתוך חודש המילואים, הרי תמיד ובכל אחד-עשר חודשי השנה, שבהם חופשי החייל-האזרח לקום ולתקוף, לקום ולעורר, לקום ולגייס לסירוב הלאומי הגדול.

הישיבה במחבוש הצר על כל הקשה, המעליב והמרכזי שבה – ועל כל המטרה והמוחה והמופת שבה – אינה הדרך לקראת הסירוב הלאומי הגדול, ולא במחבוש יוכרעו המהלכים אלא בפומבי, בחוץ, ברחוב, בקול רם, ובכל עוז. והחיילים האמיצים האלה, שבחרו לשבת ישרי-לב במחבוש כדי שלא להיות חיילי כיבוש – למה לא יצאו, ובכל כוחם המוסרי, לשאת קולם בחוץ, ולקרוא לסירוב הלאומי הגדול, ולא על-ידי כליאת הסירוב פגימה – אלא על-ידי שילוחו כאש במוחו של כל יהודי? כן לשרת בצה"ל. לא להיכלא במחבוש. ולא הנקיון האישי עיקר, אלא פריצת חסם הביוב הלאומי.

תשובה ליזהר

מריו וינשטיין

יזהר יקירי,

קראתי וחזרתי וקראתי את מכתבך, אשר הואלת להעביר אלי לכלא לפני פרסומו. לכאורה עולה ממנו כי שותפים אנו לרעיון ואף לפתרון הרצוי, אלא שאנו חלוקים באשר לדרכי המאבק. חילוקי הדעות, אם לומר זאת בלשון צבאית, הם טקטיים ולא אסטרטגיים.

אלא שמצבנו המיוחד, זה שהוביל אותנו אל גבול השפיות, אל הקו המתוח בין טוב לרע, בין מותר לאסור, בין אנושי לבהמי, הביא אותי לידי מסקנה כי אין להפריד עוד בין אמצעי למטרה, בין דרך ליעד. אנו פוסעים על חבל דק המתוח על פי תהום, וכל תזוזה קלה עלולה להסתיים באסון. והנה לכן האמצעי הוא המטרה, והדרך – היעד.

אומר זאת אחרת. אם נכונה הקביעה כי סוף מעשה במחשבה תחילה, הרי שגם היפוכו של דבר נכון, וסוף האסון בחוסר מחשבה תחילה. אם המדיניות הנהוגה היום מוליכה (או עלולה להוליד) למצב שבו חייל במדים מכון (אף בלי לירות) את נשקו לעבר ילד בן עשר, כל המדיניות הזאת פסולה מלכתחילה ויש להחליפה, או לשנותה, ובכל מקרה לדחות אותה בשאט-נפש.

אני דוחה את הדיון על השאלה מי צודק: הוא איננו רלוונטי לעייננו. יש מצבים מוחלטים, מצבים אשר בשום דרך שבעולם לא תוכל להופכם ליחסיים. חייל חמוש מול ילד

הוא מצב מוחלט כזה, ולא מעניין אותי מה הוביל למצב זה, מי צודק ועל מה המאבק.

כל מי שיסכים לשרת היום בשטחים הכבושים בתפקיד כובש עלול להיקלע למצב מעין זה, אפילו בעל כורחו. מי שמסכים ללכת לשם מסכים אפוא מלכתחילה, מדעת או שלא מדעת, להגיע למצב זה. והלא יש דברים שאסור שיהודי יעשה אותם, כך אמרת לי פעם.

אתה כותב כי "יש אולי במחבוש פתרון היגייני לנפשו של חייל אחד", ואני מסכים לכל מלה. אלא שמדברייך משתמעת נימה של זלזול בפתרון הזה, באשר הוא איננו כולל את "הפתרון למצוקה האמיתית", ואתה כמובן מדבר על מצוקתה של האומה.

יחיד סגולה ידברו על האומה. בני תמותה רגילים וחיילים מן השורה ידאגו איש איש למצפונם הוא. זה קטן, זה צנוע, אבל זה יש. ובשם המושג הגדול, הנעלה, הנשגב אך המופשט משהו – הלא הוא המושג "אומה" – נצטרך לבצע רצח המוני של מצפונים קטנים, פרטיים, אנוכיים; והרי הם היחידים שקיימים קיום ממשי.

אינני עוד בכלא. ביום שחרורי, כאשר נכנסתי הביתה, ניגשתי אל המדף, שלפתי את ספרך וקראתי מחדש את שורות הסיום של "השבוי". כל מלה, יזהר יקירי, חלחלה כמים אל נפש צמאה וחיוקה את רוחי ואיששה את עמדותי. אני מעדיף לנהוג לפי מה שכתוב שם, ולא לפי מה שהמלצת לי במכתבך.

שלך בהוקרה,
מריו

צילום: דובר צה"ל

דבר, 2.2.90

אנשים הגונים אינם יורים בילדים

איתמר פיטובסקי

[...] "היה חייל טוב", אומרים לך בנעורך, "וגם אדם חושב". "דע להבחין בין טוב לרע". כל עוד מדובר בהלכּי-נפש ובמצבי-תודעה – שהפילוסופים מכנים "מצבים אינטנציונליים" – העניין כשר. יתר-על-כן, התלבטויותך הופכות אותך לחייל טוב יותר. אולם ברגע שמצבי-התודעה האלה עוברים למישור התנהגותי, ברגע שכוונותך מוצאות את הפועל המתבקש מהן, אזי מתמוטט בניין הקלפים הדיאלקטי: בחברה הישראלית אין מעמד לחייל המסרב.

הלך-הנפש הקרוי "יורים-ובוכים" באה לו שעת-המבחן. אין זה המבחן הראשון, אולם ודאי שהוא החריף ביותר. לא לחינם אין מתחברות היום אסופות בנוסח "שיח לוחמים", וכי מה יכתבו? שוו בנפשכם תמונת חייל המנפנף באלתו במחנה פליטים בעזה וכל אותה שעה עוברים בו הרהורים בנוסח "שיח לוחמים" ("אולי האיש הזה הוא איכר? ואולי פועל? עצם התעוררותן של מחשבות אלה [...]") וגו'. הרי באמת יש גבול לאבסורד. כנגד האבסורד אני מוחה ואני מסרב ליטול בו חלק, ומטעם פשוט: אנשים הגונים אינם יורים בילדים. כל שאר העניינים: הדמוקרטיה, הפוליטיקה, מה יגידו החבר'ה, הם טפלים ושוליים ביחס להכרה הבסיסית הזו. גם אם יוכיחו לי באותות ובמופתים כי החלטתי לסרב לשרת בשטחים יש בה "צוק פוליטי" – ואינני סבור כי אמנם כך הדבר – גם אז אדבק בסירובי. ישנם עניינים שבהקשר אליהם עובדת היותו של האדם יצור פוליטי היא בלתי-רלבנטית. הרג ילדים הוא עניין אחד כזה. [...]

מתוך "על דמוקרטיה וציונות",
"יש גבול" – ספרי סימן קריאה

קוראת/ת יקר/ה

אם הינך מעוניין/ת להפגש ולדון באחד
מנושאים אלו אנא פנה/י אלינו:

"יש גבול"

ת"ד 6953, ים, טל' 02-250271

ת"ד 4172, ת"א, טל' 03-5131462

לירות בו בסך הכול מחזיק בידו בקבוק משקה תמים ולא בקבוק המכיל חומר דליק. אינני יודע. עניין של מזל. וייתכן, מצד שני, שאטעה. ואז אנו נפנה את גבינו ואילו הנער ישליך את הבקבוק.

כאשר אני מנסה לענות על השאלה, מתי החלטתי שלא אשרת בשטחים, אני נזכר בביקור שהשתתפתי בו בביתם של פלסטינים בשטחים.

כל זמן שהותנו שם חשנו את נוכחות צה"ל: סיורי ג'יפים, קולות מכשירי הקשר בסמטאות, בין הבתים, בכל מקום. האנשים שהיו אתנו היו דרוכים לכל רחש. האווירה ששררה סביב והסיפורים ששמענו מפי התושבים היו באותה עת מרוחקים אלפי קילומטרים מהעולם היומיומי המוכר לנו. לא יכולתי שלא להיזכר בדיווחי הטלוויזיה היבשים, הסטריליים – "צעירים השתתפו בהפרות סדר", "הופעלו אמצעים על-פי הנהלים" – שבאותו רגע נראו מנותקים מהמציאות. במקום זאת, ההרגשה שאתה נמצא בשטח מופקר שבו כל דבר יכול לקרות.

אז פרצו החיילים לבית שבו היינו, כאילו זו זכותם הטבעית לדרוש ולחקור מה מתרחש ומה נמצא בכל מקום ובכל עת.

ניכר היה בעליל שמארחינו נתקפו לחלחלה. ברור היה שבעיניהם חיילי צה"ל הם מי שמסוגלים לכל דבר. כאשר הבטתי בחיילים העומדים מולי חמישים ומתוחים, ידעתי שמקומי איננו, ולא יכול להיות, בשורותיהם של אותם חיילים.

צבי, רס"ן (מיל'), ישב בכלא הצבאי 26.2.90-6

אין מקומי עמהם

צבי ניראל

בגלל נסיבות שונות נעשו השטחים בשנתיים האחרונות המוקד, הלב והסמל של המאבק הפלסטיני. צה"ל משליט היום בשטחים מצב שהוא לדעתי שלטון דיכוי, ונשאלת אפוא השאלה איך יתמודד עם המצב אדם שאינו מקבל את מדיניות הדיכוי הזאת ונקרא לשרת בשטחים.

ראשית, בעצם בואי לאזור לבוש במדים וחמוש ברובה אני משדר לפלסטינים ולישראלים מסר פשוט: ראו, הגעתי. ובידי הרובה. עדיין אינני יודע מה יוטל עלי לבצע, אולם התייצבתי למאבק. וכל תומכי הדיכוי, תומכי המשך המצב הקיים וגורסי "העסקים כרגיל" רושמים לעצמם נקודת זכות. כל זאת עוד בטרם התחלתי את שירותי.

אמנם נכון הוא כי תוך כדי שירות עשויה ליפול לידי הזדמנות להשפיע על חיילים אחרים לנהוג באיפוק. אולם מסופקני אם יש בפי עבורם מסר צלול די הצורך. האם אסביר להם שאם ייבצעו ליצרים ויתעללו באנשים תוך עבירה על הפקודות, הרי שיעשו מעשה שהוא בעיני בלתי-מוסרי, אבל, לעומת זאת, אם יתעללו באנשים בדיק על-פי הפקודות – הרי זה, כמובן, איננו בלתי-מוסרי.

ואולי תיפול לידי הזדמנות נדירה להרגיע חייל מבוהל ולהסביר לו שהנער שהוא עמד

צילום: דובר צה"ל

הכול פוליטיקה

חיים ברעם

לפני עשרים ושלוש שנים, בדיוק ב-9.6.67, הצלתי זקנה במחנה הפליטים ג'אבלייה, רצועת-עזה, ממוות בטוח. בדיוק בשעה שתים-עשרה בצהריים יצאה האישה, בת יותר מתשעים, מפתח החושה שלה, פסיעות אחדות מהמחסום שלנו. היינו אחרי ששים שעות ללא שינה, ובתחילה התקשינו להבחין בדמות שפסעה בצעדים איטיים, כבדים, ישר נוכח פנינו. גם החוצפה הדהימה אותנו. רק לפני חצי שעה עברו כאן קציני מודיעין או מימשל, דוברי ערבית, והכריזו על עוצר חמור. קיבלנו הוראה ברורה, לירות במי שייצא מביתו. אבל לזקנה לא היה אכפת, וייתכן שאוזניה כבר לא קלטו את הקולות שבקעו מהרמקולים של הצבא. בתוך ענני אבק לבנים, בחום קיץ לוהט ולח, היא הגיעה למחסום כשבידה צרור קטן, עטוף במטפת שהיתה פעם לבנה. חברי לאיש המחסום, רמת-גני דובר ערבית, שלא הצטיין במיוחד במלחמה עצמה, שאל את הזקנה מה יש לה בצרור, והזקנה אמרה, בקול חרישי, כמעט בלתי נשמע: "כמה עגבניות". השומר נתקף בחימה נוראה, פתאומית, שנראתה לי חסרת-פשר, ובעט בזרועה בכל הכוח. הצרור נפל, העגבניות התפזרו על החול הלבנבן, והחייל החל לכוון את נשקו לראשה של הזקנה, שכרעה לצידנו ובכחה בשקט. לא היה ספק כלשהו. האיש גמר אומר לרצוח את הזקנה. באותה שנייה מצאתי את עצמי דורך את רובה האף. אן. הבלגי שלי, גועץ אותה בבטנו של חברי ואומר לו שאם יזוז אפילו מילימטר אחד, אני יורה בו. הוא ידע, ואני ידעתי, שמתנהל כאן אירוע רציני להחריד. אפילו היום, מקץ כל אותן שנים, אני מודע היטב לעובדה שהייתי הורג את הבחור. הכרחתי אותו ללקט את העגבניות ולהחזירן למטפחת. משום-מה המשימה הזאת נראתה לי באותו רגע חשובה במיוחד. האיש ציית, ורכב חילוץ שלנו העביר את האישה לתחנת חבישה. לא ראיתי עוד את הזקנה, ואין לי מושג מה עלה בגורלה. את חברי ראיתי רק למחרת, בחדר-האוכל הריק של מחנה האו"ם שבו חגינו, ליד מחסום ארו. שתיתי קפה קר לבדי ועקבתי אחרי אלפי הזבובים, החגים על פרוסות הלחם שהפלוגה השאירה. הפרוסות היו אכולות למחצה, אבל מרוחות בשכבה עבה של שוקולד למריחה, שקסמה מאוד לזבובים השמנמנים, הירקרים. הבחור, נדמה לי שקראו לו סמיר, נכנס אחרי לחדר-האוכל, התיישב לידי, ובמשך שעה ארוכה דן אתי בסיכוייה של הפועל רמת-גן לחזור לליגה

הלאומית. לא עלה על דעתנו להזכיר את התקרית בג'אבלייה ולו במלה אחת. והיום אני סובר שאילו הייתי יודע שהשתתפתי בכיבוש ג'אבלייה תמיט על תושבי מחנה הפליטים המחריד הזה עשרים ושלוש שנות כיבוש, ייתכן שהייתי מסרב לקחת חלק בסיפור הזה. למצער, כך הייתי צריך לעשות. ב-1967 היינו צעירים ותמימים, והאמנו שעלינו לחלץ את ארצנו מ"טבעת החנק" שבה אומר לחנוק אותנו "הרודן המצרי", גאמל עבד-אל נאצר. מותר להיות תמים בשנות העשרים, אבל להתבצר באותה גאיביות בסוף שנות הארבעים שלי – זו כבר טיפשות אמיתית. הנוכחות שלי בג'אבלייה מנעה את ביצועו הסופי של מעשה רצח נורא, נואל, חסר-טעם. היא גם סייעה להמיט אסון של שלטון זר על מאות אלפי קרבנות הגירוש ב-1948, ואסון מוסרי עלינו, כעם כובש. אבל השיקול הוא, יש להודות, פוליטי יותר ממוסרי. תוך כדי הבטחת המשך הכיבוש יכול חייל מילואים בעל רמה אישית גבוהה לבצע מעשים מוסריים, ובעיקר למנוע זוויות קשות יותר. עם זאת, המודעות הפוליטית מחייבת אותנו לשים קץ לכיבוש בכל מחיר. בניגוד למדיניות ההסברה השלום-עכשווית, אני נוטה להודות בגלוי שההתנגדות שלי לכיבוש איננה נובעת רק מ"חשש לצבינו המוסרי של העם בישראל". אני איש שמאל בעל הכרה, ואם תסלחו לי על המלה הגסה, גם סוציאליסט. ההזדהות הבסיסית והאמיתית ביותר שלי היא עם הנכבשים, ולא עם הכובש המתיישר. האינתיפאדה מוצדקת לחלוטין, ולכן לא אשתתף בדיכוייה, גם אם משהו היה משכנע אותי שההשתתפות שלי תקדם איזה אינטרס ביטחוני. ביטחונם של המתנחלים איננו מענייני. במאבק בינם לבין הקרבנות, הפלסטינים, אני תומך בצד הצודק, לא בחברי השבט שלי. נדמה לי שזו צריכה להיות עמדתו של כל ישראלי הגון. כיוון שלחוסר המוסריות של רתימת המכונה הצבאית לשירות גוש אמונים מתלווה גם טירוף מדיני, המסקנה בעיני היא ברורה. המאבק האמיתי היום נישט לא בין שמאל לימין אלא בין מגמת התבדלות שבטית, תסמונת מצדה, לבין השתלבות באירופה המערבית המאוחדת של 1992. האופציה השפויה, הנאורה, מחייבת הקמת מדינה פלסטינית בשטחים הכבושים, שתחיה בשלום עם ישראל הריבונית. הדרך היחידה להשגת היעד הזה היא בשכנוע מאסיבי של הציבור. אבל לפני שנגיע לפסגה המיוחלת הזאת עלינו לעבור עוד דרך חתחתים, ותנועת "יש גבול" מוכרחה לשאת את הלפיד, עמוד האש ועמוד הענן, לפני המחנה. ההכרעה היא, בראש ובראשונה, פוליטית, למרות שהמניעים הם גם מוסריים. לפני שאנו באים לשכנע אחרים, חיוני שנבהיר את הנקודה המכרעת הזאת גם לעצמנו.

אל הדורות הבאים

ברטולד ברכט

אכן, אני חי בזמנים אפלים!
מלה תמימה היא אוילות. מצח חלקה
משמעו אטימות-הרגש. הצוחק
עוד לא תפס
את החדשות הנוראות.

איזה מין זמנים אלה, כאשר
שיחה על אילנות היא חטא כמעט, כי
על כלי-כך הרבה פשעים היא שותקת!
האיש החוצה שם בשלוה את הרחוב,
האין הוא בלתי-מושג עתה לידידי
שבמצוקה?

נכון, אני מריח עוד כדי פרנסתי.
אבל האמינו לי: זה רק מקרה. שום
דבר שאני עושה אינו מצדיק
שאוכל לשובע.
מקרה הוא שנחשכתי. (כשמזלי יכזיב,
אני אבוד.)

אומרים לי: אכול ושתה! שמח במה שיש לך!
אבל איך אוכל לשתות ולאכול, כאשר
כל שאוכל אני חוטף מן הרעב, וכוס
המים שלי חסרה לנצמת-מצמא?
ובכל-זאת אני אוכל ושותה.

ברצון הייתי מסכים להיות חכם.
בספרים העתיקים כתוב מהי חכמה:
להתנזר מקטטות העולם, ובלי פחד
לבלות את הזמן הקצר,
להסתדר בלי אלימות,
על רע לגמול בטוב,
את מאוייך לא למלא כ-אם לשכות,
כי בכך החכמה.
לכל זאת אינני מסוגל:
באמת, אני חי בזמנים אפלים.

[...]

תרגום: ה. בנימין, מתוך: "גלות המשוררים"
ספרי סימן קריאה – הוצאת הקיבוץ המאוחד.